

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

*«Ἀρχὴ παιδείας ἢ τῶν
ὀνομάτων ἐπίσκεψις»*

Ἐπίκτητος

*«Ἀπόδοτε οὖν
τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι
καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»*

Ματθ. ΚΒ΄, 21

ΕΚΔΟΣΗ:
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Τ.Ε.Δ.Κ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ 1996

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ

**ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

κωδ. Εγγρ. 7657

«Ἀρχὴ παιδείας ἢ τῶν
ὀνομάτων ἐπίσκεψις»

Ἐλίκτητος

«Ἀπόδοτε οὖν
τὰ τοῦ Καίσαρος Καίσαρι
καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ»

Μαθ. ΚΒ', 21

**ΕΚΔΟΣΗ:
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Τ.Ε.Δ.Κ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

ΓΙΑΝΝΙΝΑ 1996

ΠΡΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ

Α. ΝΟΜΑΡΧΗ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Φίλη αναγνώστρια, Φίλε αναγνώστη,

κρατάς στα χέρια σου μια πρωτότυπη και τεκμηριωμένη πνευματική εργασία, μια σημαντική μελέτη, την ονοματολογία των χωριών του νομού Ιωαννίνων.

Είναι πνευματικό «παιδί» του συνταξιούχου δάσκαλου και λόγιου Στέφανου Μπέττη, ενός ακούραστου εργάτη των Ηπειρωτικών Γραμμάτων που, συνεχίζοντας την παράδοση των Ηπειρωτών εκπαιδευτικών, έχει εντρυφήσει με πάθος, μεράκι και αγάπη στην ιστορία, στη λαογραφία και στις παραδόσεις του τόπου μας.

Ο Στέφανος Μπέττης —που αφιλοκερδώς προσέφερε την εργασία του στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση— με την πρέπουσα ευαισθησία και επιστημονικότητα αγκάλιασε ένα θέμα που απαίτησε πολύχρονες και σύνθετες προσπάθειες για να ολοκληρωθεί.

Ο νομός Ιωαννίνων με τις 300 και πλέον Κοινότητές του, η καθεμιά με τη δική της μικρή ή μεγάλη ιστορία και την ιδιαίτερη πολιτιστική φυσιογνωμία και ταυτότητα, είναι μια πρόκληση για τον μελετητή, τον ερευνητή, τον άνθρωπο των γραμμάτων.

Με το έργο του ο Στέφανος Μπέττης απαντά θετικά στην πρόκληση αυτή.

Χαιρετίζουμε με ιδιαίτερη ικανοποίηση και ξεχωριστή συγκίνηση την εργασία του, που αποτελεί και την πρώτη εκδοτική προσπάθεια-παρέμβαση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, μάλιστα σε συνεργασία με έναν σημαντικό φορέα της, όπως είναι η Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων του νομού μας, με την υπόσχεση ότι στο άμεσο μέλλον παρόμοιες πρωτοβουλίες θα πολλαπλασιαστούν.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡ. ΖΑΡΜΠΑΛΑΣ

Νομάρχης Ιωαννίνων

Β. ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η πρόταση από το δάσκαλο κ. Στέφανο Μπέττη για την έκδοση του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας, από την ΤΕΔΚ και τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, βρήκε άμεση ανταπόκριση και αποδοχή.

Πρώτο, γιατί η επίπονη αυτή δουλειά του σεβαστού δασκάλου καλύπτει ένα σημαντικό κενό της τοπικής μας ιστορίας, και

Δεύτερο, γιατί όπως ο κάθε προσεκτικός αναγνώστης μπορεί εύκολα να αντιληφθεί, για τη συγκέντρωση, την καταγραφή και τη μελέτη όλου του απαραίτητου υλικού του παρόντος βιβλίου χρειάστηκε να καταβληθεί πολύ και προσεκτική δουλειά, με εμφανή την αγάπη του συγγραφέα για τον τόπο και το θέμα του.

Είναι αλήθεια πως κάθε τοπωνύμιο είναι άρρηκτα δεμένο με την ίδια την ιστορία του τόπου μας και του λαού μας.

Ταυτόχρονα η γνώση της προέλευσης του ονόματος μιας πόλης, ενός χωριού, μιας γειτονιάς, μιας τοποθεσίας, συμβάλλει ουσιαστικά στη σύνδεση των κατοίκων με την ιστορία του τόπου και στην διαμόρφωση της τοπικής και εθνικής μας συνείδησης και ταυτότητας.

Ακόμη καλύπτει το ιστορικό κενό του παρελθόντος με το παρόν και συμβάλλει στην καλύτερη γνώση του νεότερου μέσα από το παλαιό.

Για τους λόγους αυτούς η προσφορά του κ. Στέφανου Μπέττη με το έργο του αυτό αποκτά και εθνική διάσταση.

Από τη θέση αυτή θέλω να εκφράσω τα θερμά μου συγχαρητήρια στο συγγραφέα και την ικανοποίησή μου για την έκδοση αυτού του σημαντικού βιβλίου.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΓΚΛΙΝΑΒΟΣ

Δήμαρχος Ιωαννίνων

Πρόεδρος Τ.Ε.Δ.Κ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πρῶτος ἀπὸ τοὺς λογίους μας πὺ δημοσίευσε ἓνα εἶδος στατιστικῆς τῶν χωριῶν τῆς εὐρύτερης περιοχῆς (νομοῦ) Γιαννίνων καὶ πιὸ πέρα χωριστὰ κατὰ ἐπαρχίες ἦταν ὁ Ἀραβαντινὸς στὸ Β' τόμο τῆς Χρονογραφίας του (1856) σελ. 328 κ.κ. Στὺς στατιστικούς του αὐτοὺς πίνακες ὁ ἴδιος ἐπρότασε ἀπὸ κάθε ὄνομα χωριοῦ συντομογραφικὰ τὴν ἐθνικὴ προέλευσή του (τοῦ ὀνόματος) καὶ συνέχεια ἔδινε τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν κατὰ περιοχὴ (ἐπαρχία) τίς οἰκογένειες πὺ τὸ κατοικοῦσαν, τὴ θρησκεία τους (μωαμεθανοί, χριστιανοί), τὰ στέφανα τῶν οἰκογενειῶν, τὰ ζευγάρια δηλ. πὺ τίς ἀποτελοῦσαν, τὴ θέση τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ χωριά αὐτὰ (ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ τοῦ Καλαμᾶ κ.λ.) καὶ τέλος τὴν ἰδιοκτησιακὴ τους σχέση (κεφαλοχώρια, ἰδιόκτητα ἢ δημόσια), τὴ Μητρόπολη πὺ ἀνήκαν καὶ τὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων τους.

Δεύτερος μετὰ τὸν Ἀραβαντινὸ ἦταν ὁ Ζαγορίσιος, ἀπὸ τὰ Πάνω Σουδενά, ἰατροφιλόσοφος Ἰ. Λαμπρίδης, πὺ στὰ ἔξοχά του «Ἡπειρ. Μελετήματα» (εἶδαν τὸ φῶς ἀνάμεσα στὰ 1870-1890 χρόνια) ἔδινε τὴν εἰκόνα κάθε μιᾶς χωριστὰ ἀπὸ τίς ἐπαρχίες τῆς ἴδιας περιοχῆς, πλὴν αὐτῆς τῆς Κόνιτσας, μὲ τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν τῆς ὄλων καὶ τίς κάθε εἶδους (γεωγραφικές, ἱστορικές, λαογραφικές κ.λ.) πολύτιμες σχετικὲς πληροφορίες τοῦ ἀπὸ πρῶτο οἱ περισσότερες χέρι. Τρίτος τέλος, κι ὡς αὐτὴ τὴ στιγμή, πὺ θ' ἀναφερθεῖ στὰ χωριά τῆς ἴδιας περιοχῆς, ἀπὸ ἄλλη βέβαια σκοπιὰ καὶ γιὰ ξεχωριστοὺς λόγους, ἀναφερόμενος μόνο στὰ ὀνόματά τους καὶ τὰ ἔχοντα σχέση μ' αὐτά, εἶναι ὁ ὑποφαινόμενος.

Στὴν προκείμενη λοιπὸν αὐτὴ μελέτη μου θὰ προσπαθήσω πρῶτα, διατηρώντας τὴν παλιὰ διοικητικὴ διαίρεση τῆς εὐρύτερης περιοχῆς Γιαννίνων, τῶν τελευταίων δηλ. χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῶν πρώτων μετ' αὐτήν, τῶν ἐπαρχιῶν μ' ἄλλα λόγια Πωγωνίου, Κόνιτσας, Ζαγορίου, Μαλακασίου, Τσαρκοβίστας καὶ Κουρέντων σὺν τὸ τμῆμα τῆς λεγόμενης Ντουσκάρης ὑπαγόμενης τότε ἐκκλησιαστικὰ μὲν στὰ Γιάννινα, διοικητικὰ δὲ στὴν Παραμυθιά, νὰ καταγράψω ὅλα τὰ χωριά τῆς μὲ τὸ παλιὸ ἱστορικό τους ὄνομα καὶ χωριστὰ κατόπι τὰ ἴδια ὀνόματα κατὰ τάξη ἀλφαβητικὴ καὶ κατὰ τὴν προέλευσή τους ἑλληνικὴ καὶ ξένη (σλαβικά, βλαχικά, ἀρβανίτικα, τούρκικα καὶ ἀδιάγνωστα) παραθέτοντας ἐπὶ πλέον γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ τὰ ξενικά καὶ πίνακα γενικὸ μὲ τίς τοπωνυμικές τους καταλήξεις κατὰ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, νὰ διερευνήσω στὴ συνέχεια μὲ βάση

τίς υπάρχουσες ιστορικές εἰδήσεις γιά τήν ἐγκατάσταση στήν ἴδια περιοχή πότε καί ποῦ τῶν ἀλλόφυλων, νά διατυπώσω κατόπι κάποιες παρατηρήσεις μου γιά τὰ χωριά ποῦ ἔχουν ἓνα κοινό, κατά τὸ ὄνομα πάντοτε, γνώρισμα μεταξύ τους, νά ἀναφερθῶ στό γεγονός τῆς μετονομασίας καί πῶς αὐτή ἔγινε σέ ἐλάχιστα μὲν σωστή σὰ περισσότερα ὅμως πρόχειρη ἀντίθετη πρὸς τὴ φύση καί τὴν ἱστορία τους ἄσχετη καί αὐθαίρετη, ἀναφέροντας καί σχετικὰ παραδείγματα, νά καταγράψω ἀκόμα τίς σκέψεις καί ἀπόψεις μου γιά κάποιες ἀπὸ τίς μετονομασίες αὐτές, ποῦ ἐπρόκειτο παλαιότερα γιά σκέτη ἐπιδημία, τώρα ὅμως ξέφτισε, νά ἐπιδιώξω τὸν καθορισμὸ τῆς σχέσης καί ἀριθμητικῆς ἀναλογίας κατὰ ἐπαρχία τῶν ξένων ὀνομάτων πρὸς τὰ ἑλληνικά καί, τέλος, νά ἐρμηνεύσω τὸ κατὰ δύναμη καί κατὰ τίς υπάρχουσες πηγές τὰ ὀνόματα μερικῶν ἀπ' αὐτὰ τῶν ξενικῶν.

Πρέπει προκαταβολικὰ νά σημειώσω, πῶς ὁ δρόμος τοῦ ὁποιοῦδήποτε ἐρευνητῆ στό χῶρο τῶν τοπωνυμίων εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ὀλισθηρὸς καί γεμάτος παγίδες, εἶναι δὲ τόσες οἱ ἀλλοιώσεις οἱ γλωσσικές, περισσότερες κατὰ τὴ ρίζα τους παρὰ κατὰ τίς καταλήξεις τους, ποῦ ἐπέφεραν σ' αὐτὰ οἱ αἰῶνες ποῦ πέρασαν καί μάλιστα γιά τὰ ξενικά στό πέρασμά τους κατὰ τὴν μεταφορὰ τους ἀπὸ τὴ μιὰ γλῶσσα στήν ἄλλη καί στοματικὰ βέβαια ἀπὸ τὴ σλαβικὴ δηλ. ἀρβανίτικη ἢ βλάχικη στήν ἑλληνική, ὥστε καθίσταται δύσκολη ἂν μὴ σέ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἀδύνατη ἢ ἀποκατάστασή τους στήν ἀρχικὴ τους μορφή. Γι' αὐτὸ ἢ διερεύνησή τους καί ἢ διεξαγωγὴ συμπερασμάτων πρέπει νά γίνεται μὲ πολλὴ προσοχὴ καί περίσκεψη ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες ἱστορικοὺς καί γλωσσολόγους ἀλλ' ἰδιαίτερα ἀπὸ τοὺς ἐρασιτέχνες τοῦ εἴδους στοὺς ὁποίους δεύτερος ἀνήκω κι ἐγώ.

Εἶναι ἀκόμα γεγονός, πῶς ἡ ἐξέταση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, τῶν τοπωνυμίων δηλ. γενικώτερα, δὲν ἔχει γίνει ὡς τώρα συνολικὰ καί μὲ τρόπο ἐπιστημονικὸ ἀλλὰ ἀποσπασματικὰ καί κατὰ μεμονωμένες περιπτώσεις καί ὄχι πάντοτε μὲ τὴν πρέπουσα σοβαρότητα κι εὐθύνη. Εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια, πῶς ἢ μὲ τὰ τοπωνύμια γενικώτερα καί ἰδίως τὰ ἠπειρωτικά καί τὴν ἐπιστημονικὴ τους διερεύνηση ἐλάχιστοι ἢ θὰ πῶ γιά τὴν ἀκρίβεια πῶς κανένας ἀπὸ τοὺς δικούς μας δὲν ἀσχολήθηκε (ἢ μελέτη τοῦ Κ. Οἰκονόμου γιά τὰ τοπωνύμια τοῦ Ζαγορίου εἶναι σὲ μερικὰ σημεία της, καθὼς εἶδα, ἐπιστημονικὰ διάτρητη), ἓνα δὲ corpus τῶν ἰδίων ἠπειρωτικῶν τοπωνυμίων ἀκόμα δὲν ἔχουμε.

Παραμένει παρὰ ταῦτα, γιά νά τελειώσω, ὡς ἓνα σημεῖο ἀνεξήγητη καί σὲ πείσμα τῶν αἰώνων καί τῶν διαφόρων ἀνθρώπων ποῦ πέρασαν ἀπ' ἐδῶ ἢ ἐμμονὴ διατήρησης ἀπὸ τὸ λαὸ —εἶναι ἄλλωστε ὁ κύριος καί μοναδικὸς ἀνάδοχος τῶν χωριωνυμίων καί τοπωνυμίων— τῆς ἀρχικῆς κλήσης τῶν ὀνομάτων οἰκισμῶν ἢ τόπων παρὰ τίς κάποιες γλωσσικές παραφθορές

τους τις ἀναπόφευκτες καὶ καταλήγω στὸ συμπέρασμα, πὼς εἶναι μᾶλλον ἀδύνατη ἢ θὰ περάσει πολὺς χρόνος ἢ ἀλλαγὴ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ λαὸ —δὲν τὸ ἐπιχείρησε ἄλλωστε ποτὲ ἀπὸ μόνος του— ἀποτελεῖ δὲ παράδοσή του, πού τηρεῖ μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια καὶ τὰ χρησιμοποιοεῖ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐθνικότητα, τὴ γλῶσσα ἢ τὴ θρησκεία τους, ἅπαξ δηλ. καὶ δόθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀλλοεθνεῖς ἄλλοτε θὰ παραμένουν ἕσαι ἐστὴ χρῆση παρὰ τὴν ἄγνοια τοῦ περιεχομένου τους, ἔγιναν μ' ἄλλα λόγια στοιχεῖο τῆς λαϊκῆς μας παράδοσης ἀναπόσπαστο. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ συνδυασμένες ἐπιθέσεις ἐναντίον τους (κράτος, ἐκκλησία, σχολεῖο) γιὰ ἐπιβολὴ τοῦ νέου ὀνόματος (κοντεῦει νὰ περάσει ἕνας σχεδὸν αἰῶνας ἀπὸ τὴν ἐπίσημη μετονομασία μερικῶν), ἀποδείχτηκαν μᾶλλον ἀνίσχυρες δικαιῶνοντας τὴ μεγάλη δύναμη τὴν ἀκατανίκητη τῆς παράδοσης ἐπὶ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ. Τὰ βλέπουμε τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν μας, τῶν μετονομασθέντων, νὰ φιγουράρουν στὰ δημόσια ἔγγραφα, στὸν τύπο, στὶς ταμπέλες τῶν ὑπεραστικῶν λεωφορείων ἢ τὰ στόματα κάποιων ξένων, πού ἀγνοοῦν τὸ παλιό τους ὄνομα, οἱ κάτοικοί τους παρὰ ταῦτα καὶ ἂν τὸ νέο ὄνομα ἐμπειδωθεῖ στοὺς περισσότερους, θὰ λέγονται μὲ τὸ παλιὸ ὄνομα καὶ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς: Οἱ τῆς Βελτσιστάς (Κληματιᾶς) Βελτσιστινοί, οἱ τῆς Ἀραχοβίτσας (Λευκοθέας) Ἀραχοβιτινοί, οἱ τῆς Μοσπίνας (Λύγγου), Μοσπιγιῶτες, οἱ τοῦ Μπισντουνίου (Ἐλεούσας) Μπισντουνιῶτες κ.λ.

Α' Τὰ χωριωνύμια - Γενική θεώρηση

Θὰ ἤθελα ἀρχὴ-ἀρχὴ νὰ ὀρίσω καὶ νὰ ξεχωρίσω τὶς δύο ἔννοιες, τὰ χωριωνύμια, τὰ ὀνόματα δηλ. τῶν χωριῶν, μὲ τὰ κοινὰ τοπωνύμια, τὰ ὀνόματα δηλ. τῶν τόπων, καθορίζοντας τὶς ἰδιαιτερότητές τους, τὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενό τους. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἀποτελοῦν ζωντανὸ στοιχεῖο στενὰ δεμένο ἢ συνυφασμένο θάλεγα μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, ἐκπροσωπεῖ τὴ γῆ του καὶ ὅλα τὰ πάνω σ' αὐτὴ ἄψυχα φυσικὰ ἢ τεχνητὰ καὶ ἔμψυχα, κυκλοφορεῖ μέσα στὸ αἷμα τους καὶ τὶς καρδιές τους, μ' αὐτὸ γεννιοῦνται μεγαλώνουν καὶ πεθαίνουν, εἶναι μ' ἓνα λόγο ἡ πατρίδα τους, ἡ μικρὴ καὶ στενωτέρη. Πλῆθος δὲ αἰσθήματα ζεστὰ ἀναβλύζουν μὲ τὸ ἄκουσμά του μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἰδίων ἀνθρώπων του ἄσβεστα μάλιστα, ὅταν βρίσκονται μακριὰ του. Εἶναι ἀκόμα τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ εὐρύτερα γνωστό, γίνεται ἀντικείμενο συζητήσεων, ἀναγράφεται σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἄλλα κείμενα, συνδέεται μὲ τὰ διπλανὰ χωριὰ ἢ πόλεις, ἀκολουθεῖ δὲ στὶς μετακινήσεις τῶν κατοίκων του ὀλικές ἢ μερικές μὲ τὰ Ἄνω-Κάτω, Μικρὸ-Μεγάλο ἢ τὰ ὑποκοριστικά του μὲ τὶς καταλήξεις -όπουλο, -οπούλα καὶ -άκι. Εἶναι τόση ἡ ἐπίδραση τοῦ ὀνόματος τοῦ χωριοῦ στὶς ψυχές τῶν κατοίκων του, εἶναι τόσο βαθιές οἱ ρίζες μέσα τους, ἡ ἀδιαμφισβήτητη θὰ πῶ ἱερότητά του, πὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς καὶ ὀρκίζονται σ' αὐτό. Ὁ ἐπιθετικὸς ἐξ ἄλλου προσδιορισμὸς τοῦ ἴδιου ὀνόματος συχνὰ καὶ ἐπίσημος κοντὰ στὸ βαπτιστικὸ ἑνὸς κατοίκου τοῦ χωριοῦ φτάνει νὰ τὸν διακρίνει ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους τοὺς ἔξω ἀπ' αὐτά. Γραμμενιάτης λέμε, Βραβορίτης, Βελτιστινός, Ζιτσιώτης κ.λ.

Ἀντίθετα, τὸ τοπωνύμιον τὸ κοινὸ ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ στὸ συγκεκριμένο χωριό, σχετίζεται μὲ τοὺς ἀνθρώπους του, ἐφόσον αὐτοὶ ζοῦν στὸ χωριό, ἀποτελεῖ ἓνα ἄψυχο σημεῖο τῆς περιοχῆς του ἄγνωστο ἐντελῶς παρὰ πέρα, εἶναι, τέλος, μιὰ ἐπιγραφή παλιὰ ἢ νέα, καθὼς τὴν εἶπαν, γραμμὴν πάνω στὸ ἔδαφος του μὲ τὴ μικρὴ του ἴσως ἱστορία. Ἀναλογίζομαι τοὺς χωριανούς, πὺ μεγάλωσαν καὶ ζοῦν στὴν ξένη, πὺ τὰ ἀγνοοῦν ἐντελῶς, ἂν δὲ ἀκούσουν τὸνομά τους ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ ἄλλους, ἀδυνατοῦν νὰ τὰ ὑποδείξουν.

Τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ, λοιπόν, μ' αὐτὸ κάποιου τόπου του βρίσκονται σὲ τόσο μεγάλη, ἀπὸ ἄποψη σημασίας, μεταξύ τους ἀπόσταση, ἢ εἰδοποιὸς διαφορὰ τους εἶναι ξεκάθαρη. Ἐνῶ δηλ. ἡ ἀπήχηση τοῦ ὀνόματος τοῦ τοπωνυμίου εἶναι μικρὴ καὶ ἔχει μιὰ μόνον κατεύθυνση, τὴν πρὸς τὸ χωριό του μόνον, ἡ ἀπήχηση τοῦ χωριωνυμίου εἶναι πολὺ εὐρύτερη, ἀνάλογη μὲ τὴ δύ-

ναμή του και ἐκπέμπεται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις σὰν τὸ φῶς τοῦ φάρου. Ἔτσι, μὲ τὰ παραπάνω ἀποτύπωσα κατὰ τὸν ἐναργέστερο, πιστεύω, καὶ σύντομο τρόπο τὶς διαφορὲς τῶν δύο ἐννοιῶν, πού προανέφερα, τοῦ χωριωνυμίου δηλ. καὶ τοῦ τοπωνυμίου.

Καὶ τώρα θὰ προχωρήσω στὴ διερεύνηση κάποιων προβλημάτων γενικώτερων, πού ἀνακύπτουν ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν χωριωνυμίων τῆς εὐρύτερης περιοχῆς μας, ἐννοῶ τὰ παλιὰ καὶ ἱστορικὰ ὀνόματα τῶν ἰδίων χωριῶν καὶ ὄχι αὐτὰ τὰ νέα πού προέκυψαν ἀπὸ τὶς μετονομασίες.

Καὶ πρῶτα τὸ πρόβλημα τῆς προέλευσής τους. Εἶναι γνωστό, πὼς στὸν τόπο μας ἐγκαταστάθηκαν κατὰ καιροὺς προερχόμενοι ἀπὸ τὸ Βορρᾶ τρεῖς κυρίως λαοὶ ἀλλόφυλοι. Πρῶτα οἱ Σλάβοι κατὰ τοὺς 6-8 αἰῶνες, οἱ Βλάχοι κατὰ τοὺς 10-11 καὶ οἱ Ἀρβανίτες περὶ τοὺς 13-14 αἰῶνες μ.Χ. καὶ ἀπὸ μὲν τοὺς πρώτους ἐγκατασταθέντες σ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς περιοχῆς μόνον μάρτυρες τῆς ἀπ' ἐδῶ διάβασής τους ἀπέμειναν αὐτὰ τὰ χωριωνύμια, τὰ τοπωνύμια καὶ λίγες λέξεις τῆς κοινῆς μας γλώσσας, ἀπὸ τοὺς δευτέρους ἐγκατασταθέντες σὲ τμήματα τῆς περιοχῆς καὶ συγκεκριμένα πάνω στὸν Πίνδο ἀπέμειναν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τοπωνύμιά τους καὶ ἡ γλώσσα τους τὴν ὁποία ἐξακολουθοῦν νὰ μιλοῦν πλάι στὴν ἑλληνικὴ ἀκόμη καὶ σήμερα, ἀπὸ δὲ τοὺς τρίτους, ἐγκατασταθέντες κυρίως στὴν ἐπαρχία Τσαρκοβίστας καὶ ἰδίως κατὰ τὴ Λάκκα Σούλι, ἀπόμειναν ἤδη λίγα χωριωνύμια καὶ τοπωνύμια. «Οἱ Σλαβοβούλγαροι, καθὼς γιὰ τοὺς πρώτους γράφει ὁ Λαμπρίδης (H.M. Α' σελ. 7), εὐκόλως καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον εἰσώρμησαν ἐπωφελοῦμενοι καὶ τὴν λιπανδρίαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἔνεκα τῆς ἀπανθρώπου τῶν Ρωμαίων πολιτικῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου καὶ Τωτήλα καταστροφῶν καὶ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἐπὶ Κωνστ. τοῦ Κοπρωνύμου κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα λοιμοῦ. Εἰσέβαλον δ' οὗτοι εἰς τὴν Ἡπειρον πλεον ἢ ἄπαξ καὶ σποράδην... Ἐν τῇ ὑπαίθρῳ δ' ἰδίως χώραν καὶ μάλιστα εἰς τὰς ὑπωρείας φρουρίων καταπεσόντων ἀποκαταστάντες ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν ἰδίων ἡγετῶν, συνεχίζει, διήγαγον διὰ διαφορῶν μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίας συμβάσεων βίον αὐτοτελῆ καὶ διεκρίνοντο μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Τὴν μακροχρόνιον τῶν ἐπηλύδων τούτων διαμονὴν καὶ ἐν Ἠπειρῷ μαρτυρεῖ οὐ μόνον ἡ καθιέρωσις ἰδίων τοπικῶν ὀνομάτων θέσεων, χωριῶν, τμημάτων, ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν (Ρογῶν, Πογωνιανῆς, Βελᾶς) καὶ ἐπαρχιῶν (Βαγενατίας τῆς ἀρχαίας Θεσπρωτίας) ἀλλὰ καὶ ἡ κατάλειψις ἐπωνύμων, ὀνομάτων ἀνδρωνυμικῶν καὶ καταλήξεων», καταλήγει. Καὶ τὰ μὲν χωριωνύμια τῆς εὐρύτερης περιοχῆς μας ἀλλὰ καὶ γενικώτερα μποροῦν νὰ ξεχωριστοῦν σὲ τρεῖς βασικὲς κατηγορίες: Τὰ ἀμιγῶς ξενικά, δηλ. σλαβικά, βλάχικα, ἀρβανίτικα καὶ τούρκικα καθὼς Καρίτσα, Βελτσίστα, Γκρίμποβο, Γκρίμπιανη, Δολιανὰ, Μποζιανίκ, Τσερβάρ, Λιασκοβέτς, Στολοβό, Σκλίβανη,

Τσαρίτσιανα, Μέγγουλη, Τόσκεσι, Λάλεζα, Πλικάτι, Τσιφλίκ, Μετζιτιέ, τὰ ἀμιγῶς ἑλληνικὰ ἀπλὰ ἢ σύνθετα καθὼς Ριζό, Λίθινο, Κακόλακκος, Καβάσιλα, Μιχαλίτσι, Ραφταναῖοι, Βαλανιδιά, Γραμμένου, Νεχώρι καὶ τὰ μικτά, αὐτὰ δηλ. ποὺ ἔχουν τὴν μὲν ρίζα τους ξενικὴ τὴ δὲ κατάληξή τους ἑλληνική, καθὼς Βαγενίτη, Μελιγγοί, Τσιφλικόπουλο, Γρανιτσοπούλα, Δελβινάκι. Καταλήξεις δέ, συνήθεις τῶν σλαβικῶν πρῶτα χωριωνυμιῶν τῆς ἴδιας περιοχῆς, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

σὲ -οβο (οὐδ.) καθὼς Ριάχοβο, Καπέσοβο, Τέροβο ἀλλὰ καὶ Στολοβὸ κ.λ.

σὲ -οβα (θηλ.) καθὼς Ζέλοβα, Βραστοβὰ

σὲ -ιτσα (θηλ.) καθὼς Ζίτσα, Καρίτσα, Σαντοβίτσα κ.λ.

σὲ -ίστα (θηλ.) καθὼς Λαψίστα, Ραψίστα, Γιάνιστα κ.λ.

σὲ -ανὰ (οὐδ.) καθὼς Γρατσανά, Δολιανά, Φραστανὰ κ.λ.

σὲ -σκο (οὐδ.) καθὼς Βιτσκό, Μπογοντσκό ἀλλὰ καὶ Λούπσκο κ.λ.

σὲ -ενα (οὐδ.) καθὼς Δοβίσδενα, Σέλτσενα, Λάζενα κ.λ.

σὲ -ιάνη (θηλ.) καθὼς Τσέριανη, Κοβίλιανη, Βούρμιανη κ.λ.

σὲ -ανη (θηλ.) καθὼς Λάβδανη, Σκλίβανη, Γράζντανη κ.λ.

σὲ -ετς (οὐδ.) καθὼς Λοζέτς, Βασταβέτς, Λιασκοβέτς κ.λ.

σὲ -ινα (θηλ.) καθὼς Μοσπίνα, Βουρσίνα, Βοστίνα κ.λ.

σὲ -αρ (οὐδ.) καθὼς Τσερβάρ, Μπορντάρ, Πεκλάρ κ.λ.

σὲ -ιανα (οὐδ.) καθὼς Δερβίζιανα, Τσαρίτσιανα κ.λ.

καὶ τέλος σὲ -έλ καθὼς Σιομποτσιέλ, Σκαμνέλ, Βουλγαρέλ κ.λ.

«Ὁ Saliesef ἀπέδειξε, γράφει σὲ εἰδικὴ μελέτη του γιὰ τὴν Ἑπειροὸ καθ. Stadmüller, νεώτερος τοῦ Λαμπρίδη (Ἑπ. Χρ. 1934 σελ. 140), ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ σλαβικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἀλβανίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο ἡ Μακεδονοβουλγαρικὴ. Τότε διὰ τὴν Ἑπειρον εἶναι τὸ αὐτὸ πιθανόν», καὶ λίγο παρακάτω ὁ ἴδιος: «Ἡ περιοχὴ τῆς Πίνδου, γράφει, ὡς καὶ οἱ ὄμοροι περιοχαὶ ὠκίσθησαν ὑπὸ Σλάβων καὶ δὴ ὡς ἐμφαίνει ἡ φωνητικὴ μορφή τῶν τοπωνυμιῶν ὑπὸ Βουλγάρων». Ἀναφερόμενος στὶς μνημονευθεῖσες παραπάνω καταλήξεις τῶν χωριωνυμιῶν μας μὲ βάση ἰδίως τὶς γνωστὲς μελέτες τῶν Λαμπρίδη καὶ Stadmüller συμπεραίνω, πὼς ἡ κατάληξη -οβα προσαρτᾶται στὴ ρίζα «ἀρσενικῶν καὶ κυρίων ὀνομάτων πρὸς σχηματισμὸν ἀνδρωνυμικῶν» χρησιμοποιεῖται δὲ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο καὶ στὴ γλῶσσα μας τὴν τοπικὴ καθὼς Γιάννοβα, Μίχοβα, Πάνοβα κ.λ. «Ἐπειδὴ δὲ αἱ καταλήξεις αὗται (μαζὶ καὶ ἡ -οβο), συνεχίζει ὁ Λαμπρίδης, ἀπαντῶσι καὶ ἐν Βουλγαρία καὶ ἐπομένως εἶναι καθαρὰ σλαβοβουλγαρικαὶ οἱ διὰ τοῦ ὠ τὸ πρῶτον ο γράφοντες ἀπατῶνται». Γιὰ τὴ σλαβικὴ τοπωνυμικὴ κατάληξη -οβο, ὁ ἴδιος Λαμπρίδης γράφει (ὁ.π. σελ. 9), πὼς χρησιμεύει «πρὸς δῆλωσιν τῆς γενεᾶς οἶον Μακρύνοβον» κι ἄλλοῦ (Ε' σελ. 14) «τῆς σερβοβουλγαρικῆς καταλήξεως -οβον, γράφει, τὴν πατριὰν καὶ φυλὴν δηλού-

σης». Καλὰ βέβαια στὰ χωριωνύμια Μακρύνοβον δηλώνει τὴν πατριὰ τοῦ Μακρῆ, Ντομπρίνοβο τοῦ Ντομπρίνη (γνωστὸ σλαβικὸ ἐπίθετο), Τσεπέλοβο αὐτὴν τοῦ Τσεπέλ «χωρίον ὑπὸ μαχαιράδων, καθὼς σημειώνει ὁ ἴδιος Λαμπρ. καὶ οὐχὶ εἰς μαχαιρᾶν ἀνήκον» (Ζαγ. 1878 σελ. 89) ἀλλὰ τὸ Γορνίτσοβο (ἀπὸ τὸ gornitsa (ἀγραπιδιά), Τούρνοβο (ἀπὸ τὸ Турн = ἀγκάθι), Μπριάσκοβο (ἀπὸ τὸ briask = φτελιά), Μέτσοβο (ἀπὸ τὸ metska = ἀρκούδα) κ.λ., ὅλα σλαβικὰ τοπωνύμια, «γενεὰν δηλοῖ» ἢ κατάληξή τους; Ὅχι βέβαια ἀλλὰ τὸν τόπο, ποὺ φυτρώνουν τὰ δένδρα αὐτὰ ἢ ποὺ ζοῦν τὰ συγκεκριμένα ζῶα. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπληρώσωμε τὸν καλὸν Λαμπρίδη, πὼς ὅταν ἡ κατάληξη -οβο συνάπτεται μὲ κύρια ὀνόματα δηλώνει τὴν πατριὰ ὅταν δὲ μὲ προσηγορικὰ τὸν τόπο. Προσθέτω, πὼς καὶ τὸ γνωστὸ Κόσσοβο ἔχει μεταγλωττισθεῖ ἐλληνικὰ Κοσσυφοπέδιον, τόπος δηλ. ποὺ ζοῦν πολλὰ κοτσύφια.

Ὁ δὲ Ἀραβαντινός, ὁ ἄλλος τοῦ διδύμου τῶν ἐπιφανέστερων ἱεροφαντῶν τῆς ἠπειρωτικῆς λογιωσύνης, θεωρεῖ (Χρον. Β' σελ. 317), «παράγωγα τῆς σλαβικῆς, καθὼς γράφει, γλώσσας καὶ τόπου σημαντικὰ τὰ ἔχοντα ρίζαν (;) χοβ κ.λ. ἅτινα διὰ τὸ εὐφωνότερον μετέβαλον οἱ Ἕλληνες εἰς Λιμπόχοβον» κ.λ., ἀντίθετα δηλ. ἀπὸ τὸν Λαμπρίδη ἂν καὶ ἐλαφρῶς ἀδιαφανῆ.

Οἱ καταλήξεις -ιτσα, -ελ, -τσκό, -ικ καὶ -έτς εἶναι καταλήξεις ὑποκοριστικῆς «καὶ πᾶσαι σλαβοβουγλαρικαὶ ἐπειδὴ ἀπαντῶσι καὶ ἐν Βουλγαρία» χρησιμοποιοῦνται δὲ στὴ ρίζα κυρίων ὀνομάτων ἢ καὶ προσηγορικῶν γιὰ ὑποκορισμὸ τους σὲ σύγκριση μὲ ἄλλα μεγαλύτερα (Γορίτσα, Σιομποτσέλ, Μπογοντσκό, Σενίκ, Λιασκοβέτς κ.λ.). Ὁ Stadmüller μάλιστα παρατηρεῖ ὅτι «τὰ τοπωνύμια σὲ -ίτσα ἐμφανίζονται ὡς πατρωνυμικά. Τὸ ἐπίθημα ἔχασε τὴν ἀρχικὴν πατρωνυμικὴν σημασίαν του καὶ χρησιμεύει γενικῶς ὡς ἔνδειξις διὰ τοπωνύμια» καὶ καταλήγει πὼς: «Τὰ ἀρχικὰ κτητικὰ ἐπίθετα εἰς -οβος, -οβα, -οβον συχνότατα εἶναι σχηματισμὸς εἰς -οβον Γκρίμποβον καὶ θηλ. εἰς -οβα Ἀράχοβα». Παρὰ ταῦτα ἡ κατάληξη -ιτσα χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερα στὴ γλώσσα μας σὰν ὑποκοριστικὴ ἐπιτιθέμενη ἢ σὲ κύρια ἢ προσηγορικὰ θηλυκὰ πάντοτε (Καλλιοπίτσα, φοραδίτσα, ποδίτσα κ.λ.). Ἡ κατάληξη -ιτσα «ἐμφαίνει γενικῶς τὸν τόπον ὅπου εὐρίσκεται ἐν πράγμα ἢ πρόσωπον». Τὸ Βάνιστα παράδειγμα, χωριὸ τῶν Κούρεντων, ἴσως σὰν διαμονὴ τοῦ Ἰβάν (Γιάννη) καὶ ἡ Γιάννιστα τοῦ Μαλακασίου σὰν χωριὸ τοῦ Γιάννη. «Οἱ περισσότεροι ἐν τούτοις τῶν τοπωνυμικῶν αὐτῶν σχηματισμῶν παράγονται ἐκ πραγμάτων». Τσαρκοβίστα παράδειγμα, ἀπὸ τὸ σλαβ. Tserkon = ἐκκλησία καὶ Βράνιστα, διαμονὴ ἢ τόπος τῶν κουρουνιῶν, ἀπὸ τὸ σλαβ. vrane = κουρούνα.

Καὶ καταλήγει ὁ Stadmüller: «Ἡ κατάληξις -ιτσα ὡς τοπικοῦ ἐπιθήματος εἶναι ἐδῶ πλήρως ἱκανοποιητικὴ. Εἰς τὰς μακεδονοβουλγαρικὰς δια-

λέκτους τὸ -ιστα εἶναι ἀπλῶς πληθυντικὴ κατάληξις». Σ' ἄλλο σημεῖο τῆς μελέτης του γράφει ὁ ἴδιος: «Τὰ σλαβικὰ τοπωνύμια εἰς -ανη καὶ -ιάνη εἶναι ὡς πρὸς τὸν τύπον πληθυντικοὶ ἀριθμοὶ καὶ φανερῶνουν ἔθνικὰ ὀνόματα καὶ ἐνδείξεις τάξεων. Ἐτσι, Κορύτιανη, ἐκ τοῦ σλαβ. corito κοιλότης, σκάφη, κοιλάς, σημαίνει ἀρχικῶς τοὺς ἐν τῇ κοιλάδι ἀνθρώπους - Σέλιανη σλαβ. Seljani οἱ χωρικοί, ἐνδείξεις κρατήσασα ἀρχῆθεν διὰ γεωργικὸν χωρίον». Ἀλλὰ καὶ Τσέριανη ἀπὸ τὸ σλαβ. tser, δέντρο (δρυς) καὶ Καστάνιανη τὸ ἴδιο προφανῶς σημαίνουν. Καὶ καταλήγει γιὰ τὸ θέμα μας ὁ ἴδιος: «Στὴν μακεδονοσλαβικὴ γλωσσικὴ περιοχὴ ἀπαντοῦν ἐξαιρετικῶς συχνὰ τὰ τοπωνύμια εἰς -ιστα καὶ -ανη ἐνῶ στὴ σερβικὴ περιοχὴ εἶναι σπανιώτατα. Ἐκ τούτου, καταλήγει, ἐπιτρέπεται νὰ συνάγωμεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ σλαβικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου ἦταν ἡ βουλγαρικὴ».

Τέλος, ἡ κατάληξις -ίνα «προσαρτᾶται, κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Λαμπρίδη (Α' σελ. 9-10), σὲ προσηγορικὰ ὀνόματα πρὸς δήλωσιν τοῦ τόπου ἐνεργείας ἢ πρὸς σχηματισμὸν ὀνομάτων κωμῶν ἢ πόλεων ἰδρυθεισῶν ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὰ κύρια ὀνόματα ἢ ἀνηκουσῶν πως εἰς αὐτὴν οἶον Κάνινα, Βέλινα, Γιάννινα. Καὶ τὰ μὲν κύρια τῆς τάξεως ταύτης ὀνόματα ἐν Βουλγαρίᾳ εἶναι προπαροξύτονα τὰ δὲ προσηγορικὰ παροξύτονα. Ἐν Ἡπείρῳ ὁμως ἡ διάκρισις αὕτη πάντοτε δὲν τηρεῖται. Διότι ἀμφιβάλλομεν τὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀπαντῶντα ὀνόματα πόλεων καὶ χωρίων Σαρακίνα, Μουκοβίνα, Βοστίνα, Μουζίνα κ.λ. εἶναι προσηγορικά».

Βλαχικὲς δὲ καταλήξεις, ὅσες στὴ διάρκειά τῆς ἔρευνάς μου αὐτῆς ἐπεσήμανα στὰ ὀλίγα σχετικὰ χωριωνύμια τῆς ἴδιας προέλευσης καὶ πάντα μέσα στὴν περιοχὴ μας ποὺ συνάπτονται συνήθως μὲ ὀνόματα προσώπων σχετιζόμενων μὲ τὰ συγκεκριμένα χωριὰ ἢ καὶ σχηματίζουσες ὀνόματα ἀνδρωνυμικά, εἶναι οἱ εἰς -λη καθὼς Μεγγούλη, Πλάβαλη, Μπροσγόλη, οἱ εἰς -ὸς καθὼς Φορτός, (τὸ θεωρεῖ σλαβικὸ ὁ Λαμπρίδης, ὅ.π.), Βοτονός, Μοκός καὶ οἱ εἰς -σα καθὼς Μανουλιάσα καὶ παραπέρα Βουλιάσα, Ρινιάσα κ.λ. ἀλλὰ καὶ σλαβικὲς καταλήξεις καθὼς ἡ -ιανη χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς Βλάχους στὶς ἴδιες περιπτώσεις «πρὸς σχηματισμὸν πατριᾶς τοῦ ὑπὸ τῆς ρίζης δηλουμένου, καθὼς γράφει ὁ Λαμπρίδης (Δ' σελ. 18), οἶον Νεάτσιανη (Νεγάδες) Κωστάνιανη, Κουτσούφλιανη κ.λ.» ἀλλὰ καὶ «Κουρίτιανη/καρούτα, σκάφη, λέξις σλαβικὴ μετὰ βλαχικῆς καταλήξεως» γράφει ἄλλοῦ ὁ ἴδιος (Δ' σελ. 14).

Ἀπὸ τίς παραγωγικὲς τέλος καταλήξεις τῶν ἀλβανικῶν χωριωνυμίων τῆς περιοχῆς διακρίνομε τρεῖς, καθαρὰ ἀλβανικὲς αὐτές, τὴν εἰς -ατ καθὼς Πλικάτ, Κολονιάτ, Περάτ σημαίνουσες κυριότητα ἢ σχετιζόμενες μὲ τὴν περιοχὴ στὴν ὁποία ἀναφέρεται ἡ ρίζα τοῦ ὀνόματος, παράδειγμα τὸ χωριὸ Πλικάτ σημαίνει αὐτὸ τοῦ Πλικά πρώτου οἰκιστῆ ἢ κυρίου του (ὁ

Ἄραβαντ. — Χρον. Β' σελ. 339— τὸ θεωρεῖ ἀλβανικὸ μὲν τὸ ἐρμηνεύει ὁμῶς Λαγκαδιά), Κολονιάτ τὸ ἀνήκον ἢ κατοικούμενο ἀπὸ ἐπίμορτους καλλιεργητὲς (*colonus particarius*) ἢ ἀποίκους ἀπὸ τὴν Κολόνια τῆς Ἄλβανίας, καὶ Περὰτ τοὺς κατοίκους προφανῶς τοὺς καταγομένους ἀπὸ τὸ Περὰτ χωριὸ ΒΗπειρωτικὸ πέρα ἀπὸ τὸν Ἄωο ὁρώμενο ἀπὸ τὴν Μολυβδοσκεπάστη μὲ ρίζα ἑλληνικὴ κατοικούμενο ἀπὸ μωαμεθανοὺς καὶ χριστιανοὺς, ὅπου οἱ τελευταῖοι «ἐλληνιστὶ ὁμιλοῦσιν» (Λαμπρ. Ζ σελ. 29) καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγονται ἴσως οἱ τοῦ δικοῦ μας. Τὴν κατάληξη -εζα, καθὼς Μέβγεζα, Λάλεζα ὑποκοριστικὴ καὶ τὴν -ech = πληθυντικὴ καθὼς Κουκλέχ πού εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἑλληνικὸ καὶ χωριὸ τῆς ἴδιας περιοχῆς Κουκουλιόι, Τόσκεch πού θὰ πεῖ οἱ Τόσκοι ἢ Βάρβεch οἱ καημένοι ἀναφερόμενο στοὺς πρώτους οἰκιστὲς του ἢ τέλος Τσερνέch μὲ ρίζα σλαβικὴ (*tsepi* = μαῦρος) ἀλλὰ καὶ -άτσια κατάληξη πληθυντικὴ καὶ αὐτὴ καθὼς Ρουσιάτσια, Μπουράτσια κ.λ. Ἄρκετὰ ἀκόμα χωριωνύμια τῆς περιοχῆς μὲ ρίζα ἀλβανικὴ ἔχουν καταλήξεις σλαβικὲς τὶς σὲ -ιανα καθὼς Δερβίζιανα, Σερζιανὰ, Λεσιανὰ σὲ -ανη καθὼς Βάρφανη, Ρίζανη, Λάβδανη, Μέρτζιανη κ.λ. σὲ -τσκα καθὼς Κόντσκα, Πιροβίτσκα καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὁμοιοκατάληκτων ἀλβανικῶν ἐπιθέτων Πράτσκας, Ντέτσκας, Ράτσκας, Νότσκας κ.λ. καὶ τέλος σὲ -ιστα γνωστότατη σλαβικὴ τοπωνυμικὴ κατάληξη συναπτόμενη μὲ ρίζα τουρκοαλβανικὴ καθὼς Ντερβεντίστα χωριὸ εὐρισκόμενον δίπλα σὲ ντερβένι πού θὰ πεῖ δημόσιος δρόμος.

Β' Ονόματα χωριῶν τοῦ Νομοῦ Γιαννίνων

Δίνω στή συνέχεια τὰ ὀνόματα τῶν χωριῶν τοῦ νομοῦ Γιαννίνων, τὰ πρῶτα καὶ ἱστορικά, κατὰ ἐπαρχίες καὶ κατὰ τάξη ἀλφαβητική.

α) Ἐπαρχία Κουρέντων

Ἄραχοβίτσα	Ζωριάνου
Βαγενίτη	Καλοχώρι
Βάνιστα	Καρίτσα
Βάρβεχι	Κοβίλιανη
Βαρυμπόμπη	Κοκκινόχωμα
Βατατάδες	Κόντσα
Βελτσίστα	Κοσόλιανη
Βερνίκου	Κουκουλιοὶ
Βλαχάτανο	Κούρεντα
Βράβορη	Κουτρουλάδες
Βροντισμένη	Κρετσούνιστα
Γαρδίκι Μεγάλο	Λαψίστα Ἴνω
» Μικρὸ	» Κάτω
Γκαβρισιὸ	Λιγοψᾶ
Γερομνήμη	Λίθινο
Γκρίμπιανη	Λιόκου
Γκρίμποβο	Μαζαράκι
Γλύζιανη	Μαυρονόρος
Γουριάνιστα	Μόσιορη
Γραμμένο	Μοσπίνα
Γρανιτσοπούλα	Μπέρκου
Δελβινακόπουλο	Μπισντούνι
Δολιανὰ	Μπισντουνόπουλο
Δραγομῆ	Μπουρντᾶρι
Δραγοψᾶ	Μπουτζαρά
Ζαγόριανη	Μπράγια
Ζαγόρτσα	Μπριάνιστα
Ζάλογγο Ἴνω	Νεχώρι
» Κάτω	Νεχωρόπουλο
Ζελίστα	Νησι
Ζέλοβα	Ντίσπερη
Ζευγάρι	Ντοβλά
Ζίτσα	Ντόμπρου

Πέραμα
Περάτι
Περίλεφτη
Πετσιάλη
Πετσιάλη
Πογδορά
Πογδόριανη
Πρωτόπαπα
Ραϊκού
Ραντοτόβι
Ριάχοβο
Ριζό
Σαντοβίτσα
Σέλτσενα
Σούλι Ἴνω
» Κάτω
Σούτιστα
Σπήλιο
Σταυράκη
Στρούνι
Τσαρκοβίστα
Τσέριανη
Τσιφλικόπουλο
Τζιοντίλα
Χίνκα
Ψίνα

Σύνολ. 87

β) Τμήμα Ντουσκάρας

Βαρυμπόμπη
Βερνίκου
Βροσίνα
Γρανίτσα
Ζάλογγο Ἴνω-Κάτω
Κεράσοβο
Λάλεζα
Λοζιανὰ
Μάζι
Ντομολισὰ

Ντοβλά
Ραντοβίζι
Σενίκου
Στριγανέτσι
Τοσκεσάκι

Σύνολ. 16

γ) Ἐπαρχία Τσαρκοβίστας

Ἴλλοχώρι Μπότσαρη
» Ταήρ-ἀγᾶ
Ἴαρδοση
Βαλανιδιά
Βάρδα
Βαριάδες
Βαρλαάμ
Βοντίβιστα
Γεωργάνου
Γκολεμῆ
Γράζντανη
Γρατσανὰ
Δερβίζιανα
Δραγοβέτσι
Δραμεσιοὶ
Ἴελεζνα
Ζαραβούτσι
Ζόριστα
Θεριακίση
Κοπάνη
Κόπρα
Κοσμηρᾶ
Κουκλέτσι
Κρυφοβό
Κωστάνιανη
Λαγάτορα
Λευτεροχώρι
Λιβιάχοβο
Λιβίκιστα
Λίπα
Λιπάδη

Λογκιώτισσα
Μανουλιάσα
Μιλίχοβο
Μιλιγγοί
Μουκοβίνα
Μουῦλες
Μουσιοτίτσα
Μπαουσιοί
Μπάρτση
Μπεστιά
Μποράτσια
Μπουρέλεσια
Παληοχώρι Μπότσιαρη
Πεστά
Πλέσια
Πραδαλίτσα
Ραβένια
Ραφαῖοι
Ρουσιάτσα
Ρωμανοῦ
Σερζιανὰ
Σκλίβανη
Στρούνι
Τέροβο
Τόσκεχι
Τσαρίτσιανα
Τσαρκοβίστα

Συνολ. 58

Σημείωση: Ο Λαμπρ. (Γ' σελ. 16-7) ἀνεβάζει τὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας σὲ 48 δὲν περιλαμβάνει δὲ σ' αὐτὰ τὰ: Κόπρα, Ζαραβούτσι, Βελανιδιά, Παρδαλίτσα, Λιβίκστα, Λιβιάχοβο, Βάρδα, Λιπάδη ἴσως, γιατί τὰ πρῶτα ἔξ τουλάχιστον θεωρεῖ ὡς ἀνήκοντα στὴν ἐπαρχία Παραμυθιάς.

δ) Ἐπαρχία Μαλακασίου

Ἄρδομίστα
Βαλτσιώρα
Βασταβέτσι
Βοτονός
Γερακάρη
Γιάννιστα
Γκοβριτσά
Γκούρα
Γολᾶ
Γορίτσα
Γότισσα Μεγάλη
» Μικρὴ
Δεμάτι
Δοβίσδενα
Καλέντζη
Κατσικᾶ
Κλαζιάδες
Κολονιάτι
Κοντοβράκη
Κοτόρτση
Κουρίτιανη
Κουτσελιό
Κράψη
Κρουσιοβίτσα
Κωστίτση
Λεσιανὰ
Λιάπη
Λοζέτσι
Λουχάνιστα
Μάζια
Μέτσοβο
Μιχαλίτση
Μηλιά
Μηλιωτάδες
Μογγλιοί
Μορκοί
Μουζακαῖοι
Μπαρκμάδι
Μπαρδοβάρη

Μπεζιάνου
Μπροσγόλι Μεγάλο
    »   Μικρό
Νίστορα
Ντερβεντίστα
Παληοχώρι Σερράκου
Πάτερο
Πέτρα
Πλέσια
Προσβάλα
Ραφταναῖοι
Ραψίστα
Σερβιανὰ Ἄνω
Σερβιανὰ Κάτω
Σερράκου
Σκλούπου
Φορτὸς
Φράστανα
Χουλιαράδες

Σύνολ. 58

ε) Ἐπαρχία Ζαγορίου

Ἄγιος Μηνᾶς
Ἄλιζὸτ-Τσιφλίκ
Ἄρτσιστα
Βίτσα
Βιτσκό
Βραδέτο
Βωβοῦσα
Γρεβενίτη
Δοβρά
Δόλιανη
Δραγάϊ
Καβαλάρη
Καλουτᾶ
Καμνιὰ
Καπέσοβο
Κουκούλη
Λαῖστα

Λεσνίτσα
Λιασκοβέτσι
Λιγγιάδες
Μακρίνου
Μανασῆ
Μαυροβούνι
Μονοδέντρι
Μεσοβούνι
Μπάγια
Μπούλτζη
Νεγάδες
Ντομπρίνοβο
Ντρεστενίκου
Πάπιγκο
Ραβένια Ἄνω
    »   Κάτω
Σιομποτσέλι
Σκαμνέλι
Σουδενὰ Ἄνω
    »   Κάτω
Στολοβὸ
Τζιουντίλα
Τσεπέλοβο
Τσερβάρι
Τσερνέχι
Φλαμπουράρη
Φραγγάδες

Σύνολ. 44

στ) Ἐπαρχία Κόνιτσας

Ἄρμάτοβο
Βούρμπιανη
Βράνιστα
Γκριζμπάν
Γορίτσα
Ζέλιστα
Ζέρμα
Ἰσβορος
Καβάσιλα

Κάντσικο
Καστάνιανη
Κεράσοβο
Κόνιτσα
Κουρτίνιστα
Κουτσούφλιανη
Λεσκάτσι
Λιτονιάβιστα
Λούπσκο
Μάζι
Μελισσόπετρα
Μπελθούκι
Μπλίζιανη
Μπριάζα
Ντέντσικο
Πάδες
Παληοσέλι
Πεκλάρι
Πιρουβίτσα
Πλάβαλη
Πλικάτι
Πυρσόγιανη
Σανοβό
Σέλτσι
Σταρίτσιανη
Στράτσιανη
Τούρνοβο
Φετόκο
Φούρκα
Χιονάδες

Σύνολ. 40

ζ) *Έπαρχία Πωγωνίου*

Άρίνιστα
Βάλτιστα
Βήσιανη
Βομπλό
Βοστίνα
Βραστοβά

Γαδαροχώρι
Γκουβέρι
Δελβινάκι
Δημόκορη
Διπαλίτσα
Δολό
Δρυμάδες
Ζάβρουχο
Ζαραβίνα
Κακόλακκος
Κακ(ου)σιοί
Καστάνιανη
Κεράσοβο
Κολοδέ
Κουρεμάδι
Κρουνέρι
Λάβδανη Άνω - Κάτω
Λαχανόκαστρο
Μαυρόγερο
Μέβγεζα
Μέγγουλη
Μετζιτιέ
Μπογοντσκό
Μποζιανίκου
Ξηρόβαλτος
Όστανίτσα
Ποντικάτες
Ρομπάτες
Ρουψιά
Στραβοσκιάδι
Στρατίνιστα
Τεριάχι
Τσαραπλανά
Φραστανά
Χρυσόδουλη

Σύνολ. 41